

však věc vyřešena teprve 1406 za Jindřicha IV., kdy byl udělen v léno Siru Johnu Stanleyemu. Až do polovice XVIII. stol. zůstal samostatným lénem pod svrchovaností anglického krále.

Chanel Islands tvořily původně část Normandie. Po ztrátě Normandie byly připojeny Janem I. k anglické koruně. Edward II. vydal instrukci sběratelům daní, aby nepovažovali obyvatelé ostrovů za cizince. Jinak však zůstaly tyto ostrovy samostatné a nepodrobeny kompetenci anglického parlamentu. Od r. 1279 měly vlastní veřejnou pečeť a četná privilegia byla potvrzena 1341 Edwardem III. a znovu 1343 Richardem II. Nebylo však nikdy pochyby o tom, že by anglický král nebyl ipso facto pánem těchto ostrovů. Šlo tedy tu o reálnou unii se společnou institucí koruny.

Negotiorum gestio a versio in rem jako žaloby z obohacení podle právních názorů Kodexu tereziánského.

Viktor Kulendík (Brno).*)

I. Za přípravných prací pro budoucí československý zákoník občanský rozvířena byla otázka, jak upravit vhodně v našem právním řádu žaloby z bezdůvodného obohacení, totiž hlavně kondikce, jednatelství bez příkazu a t. zv. versio in rem. Při této příležitosti vynořil se opět starý problém o funkci různých těchto žalob, jakož i o právní povaze práv a povinností, pokud se týče právních poměrů, z nich vyplývajících. Vhodná úprava závazků z bezdůvodného obohacení jest nejen velmi vděčným úkolem legislativní politiky, jejich funkce a právní povaha v různých právních rádech jest též zajímavým problémem teoretickoprávním. To platí zejména i pro právo všeobecného zákoníka občanského, nyní platného. Hlavně institut t. zv. versionis in rem (§§ 1041 a 1042 o. z. o.) jest právní vědě záhadnou pevninou.¹⁾ Zejména vyskytl se i názor, zda v těchto ustanoveních o. z. o. se neskrývá generální žaloba pro nároky z bezdůvodného obohacení. Vyřešení těchto otázek zasahuje do různých oborů vědních, do právní filosofie, do právní vědy i do historie práva, dle toho, jak si otázky ty položíme. Po stránce právní celý tento problém neskýtal by ani zdaleka takových obtíží při metodologické ujasněnosti v právní vědě, budou-li konstruovány její pojmy na zásadách přísné logičnosti podle poznatků vědy noetické. Jen tehdy lze dospěti k uspokojivým závěrům, jestliže rozlišíme přesně historické prvky problému a jeho prvky

*) Ze semináře občanského práva prof. Dra Jaromíra Sedláčka.

¹⁾ Viz na př. Krčmář, Obligační právo, § 64 a »Porady o revisi občanského zákoníka«, pozn. k §§ům 1041, 1042.

právní, případně politické. Historicko-právní škola si toho neuvědomila, a proto se nedopracovala žádných jasných výsledků.²⁾

Tento malý příspěvek, jenž jest pouhým seminárním referátem, nechce se pouštět do řešení zmíněných problémů. Má toliko obrátiti pozornost k právním názorům díla, z něhož obecný zákoník občanský po dlouholeté práci postupným vývojem vzešel v té podobě, v jaké nabyl uzákonění — v naději, že těchto několik poznámek k názorům Kodexu tereziánského poněkud přispěje k osvětlení *versionis in rem* v našem právním řádu. Současně přihlížím i k institutu jednatelství bez příkazu. Snad objasní tato paralela též zajímavý poměr *negotiorum gestio* k příbuzné *versio in rem* — poměr, jenž během historického vývoje obou zmíněných žalob dosáhl značných změn.

II. Praetorský edikt stanovil v římském právu zásadu: Kdo se ujme záležitosti jiného, vstupuje s tímto druhým ve vzájemný právní poměr. »*Si quis negotia alterius, sive quis negotia, quae cuiusque cum is moritur fuerint, gesserit: iudicium eo nomine dabo*« — D 3, 5. 3 in pr. Z tohoto právního poměru vznikají na obou stranách závazky a práva. *Negotiorum gestor* jest povinen obstarati cizí záležitosti úplně a řádně, s příslušnou pečlivostí, a vydati *domino negotii* všechno, co při správě se dostalo do jeho rukou. *Dominus negotii* naopak jest povinen nahraditi jednateli užitečně vynaložené náklady. Svá práva uplatňují *dominus negotii actione negotiorum gestorum directa*, jednatel *actione negotiorum gestorum contraria*. Obsah tohoto právního poměru ex lege, t. zv. *quasi kontrakt*, t. j. vztah vzájemných práv a povinností čili *causa*³⁾ právního poměru, podobá se do jisté míry *causa kontrakti mandati*.

Z dalších ustanovení práva justiniánského se podává, že právní poměr *negotiorum gestio* nastává tehdy, kde obstarávání cizích záležitostí není plněním nějaké jiné smluvní nebo zákonné povinnosti jednatelovy. Jednání *negotiorum gestor* musí tedy býti dle tradiční nomenklatury »dobrovolným«. Na druhé straně však musí býti zase zřejmo, že jednatel nejde o pouhou liberalitu vůči druhému, anebo o společenskou úsluhu. Dále vyplývá z ustanovení *digest*, že *actiones negotiorum gestorum* jsou *subsidiárními* žalobami, které mají místo tehdy, jestliže určité jednatelství nespadá pod skutkovou podstatu žádného jiného právního poměru.

Podkladem *negotiorum gestio* jest jistý úkon jednatelův. Obsahem jeho je *facere*. Vyskytl se názor, že jen tehdy byla tu *negotiorum gestio*, když předmětem úkonu jednatelova bylo uzavření právního jednání pro jiného. Jestliže však činnost jednatelova spočívala v něčem jiném, takže na př. pro druhou osobu jen faktickou cestou byla užitečně vynaložena ně-

²⁾ Sem náleží na př. Stupecký, *Versio in rem*.

³⁾ O tomto pojmu *causa* srov. Sedláček, *Obligací právo*, čís. 118.

jaká majetková hodnota, nebyla prý tu negotiorum gestio. Pro justiniánské právo tento názor správný není. Slova »negotium« nepoužívá se v nomenklatuře římského práva jen jako terminus technicus pro »právní jednání«, »negotium« značí v první řadě asi tolik jako »res administranda«, tedy záležitost jakéhokoliv druhu.⁴⁾ Dokladem toho jest též D 3, 5, 2 (Gaius): »Si quis absentis negotia gesserit, licet ignorantis, tamen quid utiliter in rem eius impenderit vel etiam ipse se in rem absentis alicui obligaverit, habet eo nomine actionem.« Z toho vidíme, že v pojetí Gaiově jsou obsaženy i případy vynaložení nákladů bez uzavření právního jednání. Jiný doklad jest D h. t. 9 § 1, kde předmětem jednatelství je oprava domu a vyléčení otroka. Je zřejmo, že v těchto případech předmětem negotiorum gestionis není uzavření právního jednání.

Rozsah skutkové podstaty jednatelství bez příkazu byl v římském právu veliký. Spadá pod tento pojem celá řada případů, kde v dnešním právu máme právní poměry, pokud se týče žaloby zvláštní. Tento rozsah negotiorum gestionis nebyl však ani v římském právu za všech dob stejný. Původně, zdá se, spadalo sem pouze zastoupení procesní nebo zastoupení nepřítomných — později však rozsah negotiorum gestionis byl značně širší. Tak spadají sem v dobách pozdějších různé případy kurately, ale i poručenství. Konečně se rozsah tento opět poněkud zužuje, takže v justiniánském právu máme pro některé tyto speciální právní poměry již žaloby zvláštní, které se postupem času od jednatelství bez příkazu odštěpily jako samostatné žaloby (na příklad actio tutelae).^{4a)} Nicméně i potom rozsah jednatelství bez příkazu je značně větší než v našem právu. Spadají sem případy různých kuratel, spravování společné věci (na př. D 3, 5, 39), případy placení cizího dluhu (D. h. t. 42), užitečného vynaložení věci a pod. O širokém rozsahu negotiorum gestionis svědčí zejména též D h. t. 46 in pr.

Z našeho hlediska zasluhuje zvláštní pozornosti actio negotiorum gestorum contraria jakožto žaloba, kterou jednatel vymáhá své nároky na náhradu vynaložených nákladů. Obecnou podmínkou náhradních nároků jednatelových jest, že jednání provedl utiliter, t. j. ve prospěch druhého (srov. cit. D h. t. 2). Prospěšnost jednání dlužno posuzovati dle obecného hlediska, musíme však též přihlížeti k tomu, jaký hospodářský význam subjektivně dotčené jednání má pro druhého (srov. D h. t. 2, 9, 24, 30 §§ 4, 7).

Legislativní hledisko, pokud se týče povinnosti k náhradě nákladů, příslušející negotiorum gestori, může býti dvojit:

1. Jednateli jest nahraditi všechny jeho náklady, které uži-

⁴⁾ Viz Dirksen, Manuale, pod heslem »Negotium«.

^{4a)} Ohledně actio tutelae uvedeno starší mínění Wlassakovo. V novější době jest tento názor romaništy napadán, srv. zejména Partsch, Studien zur Negot. gestio I.

tečně učinil bez ohledu, zda očekávaný výsledek se dostavil anebo zda byl zmařen. Dostačí tedy »negotium utiliter coeptum«.

2. Jednateli jest nahraditi náklady jeho užitečně vynaložené pouze potud, pokud dominus negotii skutečně byl obohacen.

První případ jest příznivější jednateli, druhý jest příznivější domino negotii.

Justiniánské právo nerozhodlo se výlučně ani pro první ani pro druhý způsob řešení. Častější jest hledisko uvedené sub. 1: Náklady mají býti jednateli nahrazeny bez ohledu na to, zda dominus byl jednáním skutečně obohacen. Nejvýstižnější jsou případy D h. t. 9, 11 § 2, 21, 30 in pr. Klade se v nich důraz na to, aby jednatel neměl škody, nikoliv však na obohacení domini negotii (srov. D h. t. 2 in f., 44 § 2). Na druhé straně nejsou výjimkou případy opačné. Jsou to hlavně místa D h. t. 5 §§ 2 in f. 5, 8, 13., 10, 36 in pr. Nějakého přesného kriteriá, kdy je užití první a kdy druhé zásady, v justiniánském právu naléztí nelze. Spíše bude nutno vyvoditi z kasuistické úpravy této otázky, jakož i z rámcového znění D h. t. 3 in pr., že soudce má postupovati podle úvah slušnosti a použití analogie s uvedenými příklady.

Názor pandektistů XVIII. století na tuto otázku není zcela jasný. Tak Lauterbach⁵⁾ zdůraznil moment obohacení při náhradních nárocích jen na dvou místech (jednatelství v zájmu pupilli a případ, kdy jednatel jednal mala fide). O ostatních případech, které uvádějí Digesta, se nezmiňuje vůbec, Zdá se tudíž, že použití zásady sub 2. omezuje Lauterbach toliko na uvedené dva případy a že je považuje za výjimku z pravidla, jak to dokazuje též dlouhé odůvodňování prvního z uvedených případů.⁶⁾ Naproti tomu z celé řady míst vyplývá, že za podmínku náhradních nároků negotiorum gestoris obohacení domini negotii se nepovažuje — klade se prostě důraz na to, aby jednatel neměl ze svého jednání škody.

Pandektisté uchylují se od justiniánského práva nepatrně co do rozsahu právního poměru negotiorum gestionis. Vyňato je totiž výslovně procesní zastoupení (defensio — srov. Heineccius, Elementa § 982). Dále výslovně zdůrazňují, že negotiorum gestio má býti vždy gratis. Tyto úchylky však pro nás celkem nepadají na váhu.

Pandektisté liší se ovšem velmi značně od římského práva celým svým systémem, který se snaží vlítí justiniánské právo do formy fikcí, presumpcí a konstrukcí, jež jsou výplodem dopodrobna propracované středověké formální logiky a dialektiky. K tomu přistupuje u nich ještě určitá dávka přirozeněprávních hesel a logických hříček — ale když z tohoto jejich systému vyloupneme jednotlivá ustanovení, zůstává nám celkem ráz justiniánského práva zachován.

⁵⁾ Collegium theoretico-practicum, titulus Negot. gestio.

⁶⁾ N. u. m. odst. VII. in f.

III. *Versio in rem*. Pod titulem *de negotiis gestis* uvedeny byly případy, které se nám jevily jako činnost ve prospěch druhé osoby, kde byla pro tuto osobu vynaložena jistá majetková hodnota, aniž by došlo k uzavření právního jednání mezi *negotiorum gestorum* a osobou třetí. Tyto případy římského práva však nesmíme směřovati s t. zv. *versio in rem*: Jestliže *filiusfamilias* nebo otrok, jemuž *paterfam.* poskytl *peculium*, uzavřel s třetí osobou právní jednání, ručil *paterfam.* do výše majetkové hodnoty, která z tohoto pr. jednání byla vyzískána a v jeho prospěch vynaložena, za to, že otrok resp. *filiusfam.* dostojí případným svým závazkům vůči svému spolukontrahentu. Tento spolukontrahent uplatňuje svůj nárok proti ručícímu *patrifamilias* žalobou *de in rem verso*. *Actio de in rem verso* jest tedy charakterisována po výtce jakožto *actio adiecticiae qualitatis*. Jde tu o akcesorický právní poměr zvláštního druhu, jehož podkladem jest principální právní jednání *servi* vel *filiifamilias* s osobou třetí. Hodnoty, které byly obráceny ve prospěch *domini* vel *patrifamilias*, jsou hodnotami získanými na základě právního jednání. Třebas však t. zv. *actio de in rem verso* v římském právu jest výronem zvláštní úpravy otázky právní osobnosti otroka, resp. *filiifamilias* ve svazku rodinném, přece nacházíme již i tam úzkou spojitost mezi žalobami *e negotiis gestis* a *de in rem verso*. Velmi důležité jest v tomto směru místo D 15, 3, 3, 2: *Et regulariter dicimus totiens de in rem verso esse actionem, quibus casibus procurator mandati vel qui negotia gessit negotiorum gestorum haberet actionem quotiensque aliquid consumpsit servus, ut aut meliorem rem dominus habuerit aut non deteriozem*. Z citovaného místa vidíme, že se tu provádí úplně analogie s jednatelstvím bez příkazu a s mandátem. Jiné místo, které poukazuje na úzký vzájemný vztah, je D 15, 3, 17 in pr. Též v titulu »*de negotiis gestis*« jsou četné doklady poukazující na úzkou souvislost mezi jednatelstvím bez příkazu a *versio in rem*. Tak na př. D h. t. 13, 30, 35, 41.

(Dokončení.)

Derogace a působení zákona.

Pokus o logický výklad.

Hja Kříženecký (Praha).

Věta »*lex posterior derogat legi priori*« není v právní vědě výrazem pozitivně právního ustanovení o změnitelnosti právního řádu, nýbrž jest vykladacím pravidlem plynoucím z logického chápání jednotného právního řádu. Její normativní správnost neplyne z toho, že jest obsažena v určitém právním řádě (§ 9 obč. zákona), nýbrž by jistě platila a byla užívána i tehdy, kdyby v tom kterém právním řádě nebyla obsažena.

To že ji nalézáme vyjádřenu v pozitivním právu, nemění ničeho na její povaze vykladacího pravidla. Nemůžeme totiž ani z této zásady přímo a bezvýhradně říci, že časově pozdější